

Jolanta Judyta PUDEŁKO pddm

TRANSFORMACJA SYJONU IZ 49,14-21 NA TLE TRADYCJI O SYJONIE

Treść: 1. *Mówił Syjon...* (Iz 49,14a): 1.1. *Pan mnie opuścił, Pan o mnie zapomniał...* (Iz 49,14b); 1.2. *Któż mi zrodził tych oto? Byłam bezdzietna, nieplodna, uprowadzona w niewolę, wygnana...* (Iz 49,21b); 2. *Odpowiedź Boga: ... Ja nie zapomnę o tobie, oto na dłoniach cię wyryłem* (Iz 49,15b-16a); 3. *Dzieła Boga: Podnieś oczy wokół i popatrz...* (Iz 49,17-20).

Słowa kluczowe: Syjon, teologia biblijna, Izajasz, Prorocy biblijni, Stary Testament.

Keywords: Zion, Biblical theology, Isaiah, Prophets in Bible, Old Testament.

Tekst Iz 49,14-21 koncentruje się na tematyce Syjonu i relacji Syjonu z YHWH w kontekście wydarzeń związanych z wygnaniem babilońskim i z czasem bezpośrednio po wygnaniu. Poniższa prezentacja ma na celu ukazać kształtowanie się tradycji o Syjonie na przykładzie Iz 49,14-21. Odnosząc się do innych tekstów nawiązujących do tej tradycji, zauważa się jej wielowątkowość oraz proces transformacji motywu Syjonu, wynikający z interpretacji wydarzeń historycznych.

1. *Mówił Syjon...* (Iz 49,14a)

Motyw Syjonu należy do jednej z najważniejszych i najbardziej znaczących tradycji biblijnych, związanych z Judą i Jerozolimą. Wyraża się poprzez różne formy literackie i jest obecna w tekstach historycznych, prorockich i mądrościowych (przede wszystkim w psalmach). W Starym Testamencie termin *šyyōn* (שִׁיּוֹן)¹ występuje 154 razy, co stanowi zaledwie czwartą część występowania terminu *yərûšālim* (יְרוּשָׁלַיִם 669 razy). Pochodzenie terminu „Syjon” znajduje swoje początki w źródłach przedizraelskich, w nazwie jebuzyckiego miasta zdobytego przez Dawida (2 Sm 5,6-7), które później zostaje identyfikowane z Jerozolimą. Początkowo jednak Syjon stanowił jedynie część przyszłej Jerozolimy, ograniczając się do południowo-wschodniego pagórka jebuzyckiego miasta. Można więc przypuszczać, że Dawid częściowo przejął zwyczaje dotyczące Syjonu jebuzyckiego. Z drugiej strony tradycja o Syjonie zawiera motyw Bożej obecności, łączonej z Arką Przymierza i jej kultem sprawowanym w Szilo, zanim została ona przeniesiona do Jerozolimy. Oprócz tego nie da się wykluczyć wpływu elementów mitycznych obecnych np.

¹ Etymologia terminu nie jest do końca pewna. Istnieją hipotezy, które wiążą jego pochodzenie z językiem elamickim bądź huryckim. Przypuszczalne znaczenie mogłoby być następujące: „otoczyć”, „ochronić, obronić”, „pień”, „rozpalić, wyschnąć”. Por. E. OTTO, „šyyōn”, *Grande Lessico dell'Antico Testamento*, G.J. BOTTERWECK - H. RINGGREN (ed.), VII, Brescia 2007, 994-1028.

w psalmach, związanych z Górą Północy (Zaphon), uważaną za mityczną siedzibę bogów (por. Ps 48)². Motyw Syjonu rozwija się w sposób szczególnie podczas panowania Dawida i Salomona. W związku z pozycją świątyni jerozolimskiej, staje się główną tradycją Izraela (2 Krl 23,1-27; 2 Krn 30)³.

Termin Syjon najczęściej występuje w Księdze Izajasza (47 razy; Jerozolima natomiast 49 razy). Terminy te (Syjon i Jerozolima) są tu traktowane często zamiennie i można powiedzieć, że dotyczą tej samej rzeczywistości⁴. W niektórych tekstach Izajasza Syjon zostaje ukazany jako góra (har-šyyôn, הַר-צִיּוֹן: 4,5; 8,18; 10,12; 18,7; 24,23; 29,8; 31,4; 37,32;), w innych jako córka lub dziewczyna (bat-šyyôn, בַּת-צִיּוֹן: 1,8; 10,32; 16,1; 37,22). Oczywiście Księga Izajasza opiera się na wcześniejszych tradycjach, które zostały następnie przepracowane i dostosowane do przesłania Księgi, ale w ogólności termin Syjon oznacza tu zarówno miejsce jak i wspólnotę. Od samego początku prorok zauważa, że Syjon, przedstawiona jako kobieta, stanowiła umiłowaną wybrankę YHWH, stała się miastem grzesznym (1,21nn), które jednak powróci do dawnej wierności (1,27). W przyszłości Syjon stanie się miejscem pielgrzymowania narodów (2,1-5), sam Bóg dokona oczyszczenia, aby móc tam zamieszkać (4,4-5). Zagrożająca potęga Asyrii zostanie unicestwiona (10,10-21), a przyszła chwała objawi się na Syjonie eschatologicznym (12,1-6). W rozdziałach 13-27, a także w następnych, w 30-35, zostaje ogłoszony wyrok przeciwko narodom, który staje się dobrą nowiną dla Syjonu (35,1-10). Wyrocznia Iz 29,1-8, która początkowo skierowana była przeciwko Izraelowi i Judzie (28-29), stała się wyrocznią przeciwko wrogom Syjonu (29,8), co odnosi się prawdopodobnie do wydarzeń wojny syroefraimskiej (734-732 przed Chr., por. Iz 7)⁵.

Następnym ważnym motywem w Iz 1-39 jest kwestia "niezwyciężalności" Syjonu i szczególnej protekcji ze strony samego Boga (por. Ps 48; 87; 122; 132)⁶. Pozostaje jednak pytanie, czy ten motyw szczególnej ochrony czy też nawet niezwyciężalności Syjonu, stanowi oryginalny motyw Izajasza, czy też zawiera elementy mityczne, lub podlega przeobrażeniom historycznym.

Można spróbować odnaleźć możliwe odpowiedzi na ten temat. Obietnica "niezwyciężalności" jest obecna w historycznych rozdziałach Księgi Izajasza (36-37), które dotyczą najazdu asyryjskiego (701 r. przed Chr.) i przynależą wraz z niektórymi psalmami do wspólnej kolekcji bliskiej dziełu deuteronomistycznemu

² „The mountain which is the goal of the pilgrimage or procession is identified with the city complex upon it, and more importantly with Zaphon, the cosmic mountain of Baal in Ugaritic tradition”; J.D. LEVENSON, *Sinai and Zion. An Entry into the Jewish Bible*, San Francisco 1987, 146n.

³ J.D. LEVENSON, "Zion Traditions", D.N. FREEDMAN et al. (ed.), *The Anchor Bible Dictionary (AnCB)*, New York - London - Toronto - Sydney - Auckland 1992, VI, 1098-1102.

⁴ U. BERGES, "Personifications and Prophetic Voices of Zion in Isaiah and Beyond", J.C. DE MOOR (ed.), *The Elusive Prophet. The Prophet as a Historical Person, Literary Character and Anonymous Artist*, Leiden - Boston - Köln 2001, 54-82.

⁵ J.D. LEVENSON, *Sinai and Zion. An Entry into the Jewish Bible*, dz. cyt., 164.

⁶ J. BLENKINSOPP, *Isaiah 40-55. A New Translation with Introduction and Commentary*, Doubleday 2002, 115.

(Joz -2 Krl). Po zburzeniu świątyni, a jeszcze bardziej po powrocie z wygnania, pojawiła się konieczność umocnienia pozycji Jerozolimy⁷.

Są to niektóre motywy, które odnoszą się do Protoizajasza (Iz 1-39). Zauważa się, że wyrok wydany na niewierne miasto ma na celu jego oczyszczenie i zbawienie. Właśnie dlatego zauważa się obecność zarówno motywów sądu jak i pocieszenia. B.G. Webb zauważa, że kluczem do zrozumienia transformacji Syjonu jest oczyszczający sąd⁸. Cały proces prowadzi do odnowy narodu, do powrotu do Jerozolimy oraz adoracji Boga na Syjonie. Są to etapy rozwinięte następnie u Deuteroizajasza (Iz 40-55). Oczywiście druga część księgi nawiązuje do pierwszej i z niej czerpie. Deuteroizajasz jest często postrzegany jako postać przynależąca do "izajaszowej szkoły". Stąd też pojawia się u niego szereg interpretacji i motywów pochodzących od Protoizajasza. Nie bez powodu więc kontynuuje się tak ważny i znaczący temat, jakim jest Syjon⁹. Z drugiej jednak strony, Deuteroizajasz przepracował tę tradycję na swój sposób i przedstawił za jej pomocą powygnaniową restaurację Izraela¹⁰. W drugiej części Księgi Izajasza, chwała Jerozolimy osiąga swój szczyt i pełnię. Od Iz 40 zauważa się konieczność pocieszenia Jerozolimy, choć nie ma tam mowy o wcześniejszej karze.

Ten szczegół jest bardzo znaczący dla zrozumienia jedności księgi. Być może prorok, lub jego uczniowie, chcieli w ten sposób obronić ideę protekcji czy niezwykłości Syjonu. Są jednak inne teksty, które sugerują, że kara już została wymierzona. Pierwsza część Deuteroizajasza (40-48), w której najważniejszym bohaterem wymienianym w tekście jest Jakub (Izrael), wzmiankuje Syjon (Jerozolimę) rzadko i bardzo dyskretnie. Jawi się ona jako reprezentantka ludu, lub przedmiot odbudowy rozpoczętej przez Cyrusa¹¹. Natomiast rozdziały 49-55 koncentrują się zasadniczo na personifikowanym Syjonie, który jest ukazany jako kobieta, co znacznie ułatwia symboliczny przekaz. Jak to zostało przedstawione wcześniej, prorok, lub redaktor połączył dwie różne tradycje (Jakub-Syjon), aby ukazać lud jako Jakuba-Izraela, lub jako Syjon-Jerozolimę¹². Ostatnie rozdziały Księgi Izajasza, tak zwany Tritoizajasz (Iz 56-66), przedstawiają sytuację powygnaniową, dodając relikty wcześniejszych tekstów. Zauważa się aluzje do problemów nowej wspólnoty, w skład której wchodzi zarówno sprawiedliwi jak i występni. Pojawiają się również poganie, którzy chcą przynależeć do narodu wybranego (57-59).

⁷ „It is the concern to re-assert and re-establish this dominant position of Jerusalem and its religious significance as the holy mountain of God after the *débâcle* of 587 BCE when the temple was destroyed which provides a key to understanding why there are necessary connections between Isa 1-39, 40-55 and 55-66”; R.E. CLEMENTS, "Zion as Symbol and Political Reality a Central Isaianic Quest"; J. VAN RUITEN - M. VERVENNE (ed.), *Studies in the Book of Isaiah. Festschrift Willem A. M. Beuken*, Leuven 1997, 3-17.

⁸ Por. B.G. WEBB, "Zion in Transformation. A Literary Approach to Isaiah", D.J. CLINES - S.E. FOWL - S.E. PORTER (ed.), *The Bible in Three Dimensions. Essays in Celebration of Forty Years of Biblical Studies in the University of Sheffield*, JSOT 87, Sheffield 1990, 65-84.

⁹ W.E. RAST, *Tradition History and the Old Testament*, Philadelphia 1972, 59.

¹⁰ U. BERGES, "Personifications and Prophetic Voices of Zion in Isaiah and Beyond", *art. cyt.*, 54-82. K. BALTZER, *Deutero-Isaiah*, Minneapolis 2001, 319.

¹¹ J. BLENKINSOPP, *Isaiah 40-55, dz. cyt.*, 114.

¹² K. BALTZER, *Deutero-Isaiah, dz. cyt.*, 319.

Wspólnota Syjonu staje się więc pluralistyczną¹³. Następnie pojawiają się zapowiedzi przybycia na Syjon zbawiciela (gōʿēl, לְגֹאֲלֵנוּ) oraz ostatecznej transformacji Syjonu. W rozdziałach 60-62 oraz w 66 zauważa się wywyższenie Syjonu, która zostaje poślubiona YHWH i otrzymuje dar liczego potomstwa. Widząc, że tematyka Syjonu w Księdze Izajasza jest bardzo obszerna, spróbujmy przyjrzeć się temu motywowi na przykładzie tekstu Iz 49,14-21. Na początku pojawia się pytanie: w jaki sposób przedstawia się Syjon i co mówi o sobie? Następnie przejdziemy do wypowiedzi Boga na temat Syjonu oraz odniesiemy się do słów skierowanych przez Boga do swojej wybranej wspólnoty.

1.1. *Pan mnie opuścił, Pan o mnie zapomniał...* (Iz 49,14b)

Motyw małżeństwa pomiędzy Bogiem i Izraelem jest bardzo dobrze znany, zaczynając od Księgi Ozeasza (1-3). Także w świecie semickim bardzo często pojawiała się idea małżeństwa pomiędzy miastem i jego boskim opiekunem. Pojawiały się nawet motywy lamentacji opiekuńczego bóstwa, którego miasto miało być zniszczone, lub mieszkańcy wydani w niewolę¹⁴. Rozdziały 49-55 Księgi Izajasza ukazują sytuację wygnańców judzkich w Babilonii i bezpośrednio po powrocie¹⁵. Sytuacja Syjonu po 587 r. przed Chr., podczas wygnania i bezpośrednio po powrocie zostaje przedstawiona za pomocą obrazu opuszczonej kobiety, która nie posiada żadnego oparcia. Do Boga wznosi się więc rozpaczliwy lament Syjonu. Księga Ezechiela 8,12; 9,9 przedstawia problem opuszczenia Izraela przez Boga w sposób nieco ironiczny. Stać się ziemią “opuszczoną przez Boga” miało bowiem być ukrytym przyzwoleniem i powodem popełniania grzechów. Izrael otrzymał jednak od Boga zapewnienie, że nie zostanie nigdy opuszczony (Pwt 31,6.8), jedynie niewierność ludu może spowodować coś przeciwnego (Pwt 21,17; por. 2 Krn 24,20). Taka mogłaby być interpretacja faktów historycznych, które doprowadziły lud Boży do całkowitego upadku i klęski. Życie narodu pozbawione stabilności religijnej, politycznej i społecznej, wzbudza lament, który wznosi się do Boga. Czy jednak więź z Bogiem została zerwana całkowicie i nieodwołalnie? Użyty w Iz 49,14 rdzeń ʿāzab (אָזַב) oznacza “opuścić, zostawić”, a w kontekście jurydycznym może odnosić się do sytuacji rozwodu lub separacji¹⁶. Co oznacza ten czasownik w kontekście Iz 49,14? Izrael jako żona opuszczona przez Boga pojawia się również z Iz 54,6; 60,15; 62,4. We wszystkich trzech przypadkach motyw “porzucenia” pojawia się po to, by podkreślić wieczysty wybór i miłość ze strony Boga. Oznacza to, że list rozwodowy wzmiankowany w 50,1nn, w rzeczywistości nie został napisany. Chodzi tu więc nie tyle o rozwód, ile o chwilową separację i oddalenie się małżonków¹⁷.

¹³ B.G. WEBB, "Zion in Transformation. A Literary Approach to Isaiah", *art. cyt.*, 65-84. J.J. SCHMITT, "The Motherhood of God and Zion as a Mother", *RB* 92 (1985) 557-569.

¹⁴ U. BERGES, "Personifications and Prophetic Voices of Zion in Isaiah and Beyond", *art. cyt.*, 54-82.

¹⁵ J.N. OSWALT, *The Book of Isaiah. Chapters 40-66*, Grand Rapids - Cambridge 1998, 305.

¹⁶ E.S. GRESTENBERG, "ʿāzab", w: *Grande Lessico dell'Antico Testamento*, G.J. BOTTERWECK - H. RINGGREN (ed.), V, Brescia 2005, 1200-1208.

¹⁷ „Forsaken probably means that she has not been divorced; she is merely separated. If she is divorced, she can at least demand back her dowry (mōhar) and can return to her own family home, or

Trzeba jednak zauważyć, że sytuacja przypomina proces sądowy, lub przynajmniej spór, dysputę, w której przytacza się słowa lamentacji Syjonu¹⁸. Kto zatem mówi w Iz 49,14b? Mogłaby to być dysputa, podczas której Bóg cytuje słowa Syjonu, podobnie jak w w.22 Syjon ogłasza słowa Boga¹⁹. Możliwe, że w obecności dwóch świadków, nieba i ziemi (Iz 49,13), Bóg przytacza słowa swojej niewiernej małżonki.

Rdzeń *šākāh* (שָׁכַח), który pojawia się również w Iz 49,14, występuje często w Księdze Powtórzonego Prawa (14 razy), Jeremiasza (13 razy), Izajasza (11 razy) oraz Ozeasza (5 razy). Przynależy do terminologii przymierza i zazwyczaj oznacza zapomnienie ze strony ludzi. Człowiek natomiast, prosi Boga, aby ten o nim nie zapominał, lub żali się, gdy czuje się przez Niego zapomniany. Postawy tego rodzaju zauważa się w psalmach (10,11.12; 13,2; 42,10; 44,25; por. Pwt 4,31; 1 Sm 1,11), które zawierają modlitwy mające przywołać obecność Boga, by doświadczyć jego zbawczego działania²⁰.

1.2. *Któż mi zrodził tych oto? Byłam bezdzietna, nieplodna, wprowadzona w niewolę, wygnana... (Iz 49,21b)*

Motyw Syjonu-matki posiadającej potomstwo nie jest obecny w Iz 1-39. Czy oznacza to, że jest to oryginalny motyw Deuteroizajasza? Lamentacja, która podnosi się w w. 14, na końcu przemienia się w zadziwienie (w. 21). Obecność dzieci w tej sytuacji wydaje się być czymś dziwnym, niepradopodobnym. To zaskoczenie przywołuje sytuacje matek Izraela (Sara, Rachela, Lea), które posiadały dzieci zrodzone z ich niewolnic (Rdz 16; 30,1-13)²¹. Zaskakujące jest również użycie czasownika w rodzaju męskim (*yālaḏ*, יָלַד “zrodził”), co sugeruje, że dzieci pochodzą od samego YHWH. Następnie zostają przytoczone słowa matki-Syjon, która określa własną sytuację jako efekt wcześniejszych wydarzeń. Wymienia terminy, które mogłyby być efektem jej odłączenia, oddalenia do Boga.

Dwa pierwsze terminy są przymiotnikami i dotyczą dzieci. Przymiotnik *šākūlāh* (שָׁכַח) wyraża ideę pozbawienia dzieci, utraty dzieci, aborcji²², natomiast *gal-mūḏāh* (גַּלְמוּדָה), oznacza bezpłodność, niemożność posiadania dzieci. Oznacza to pełną samotność, pozbawioną jakiegokolwiek nadziei na przyszłość²³. Obraz matki

can remarry. In this situation she needs clarification by the court”; K. BALTZER, *Deutero-Isaiah*, dz. cyt., 321.

¹⁸ Według zwyczajów, kobiety nie mogły być świadkami, ani zabierać głosu w sądzie.

¹⁹ R.P. MERENDINO, "Jes 49,14-26: Jahwes Bekenntnis zu Sion und die Neue Heilszeit", *RB* 89(1982) 321-369.

²⁰ H.D. PREUSS, "šākāh", *Grande Lessico dell'Antico Testamento*, G.J. BOTTERWECK - H. RINGREN (ed.), IX, Brescia 2009, 1318-1324.

²¹ J.L. KOOLE, *Isaiah*. Part 3, Volume 2: Isaiah 49-55, Leuven 1998, 68.

²² R.P. MERENDINO tłumaczy "porzucona przez męża, zapomniana", aby zwrócić uwagę na to, że Syjon wyobrażano zawsze jako płodną kobietę i matkę wielu dzieci. R.P. MERENDINO, "Jes 49,14-26: Jahwes Bekenntnis zu Sion und die Neue Heilszeit", *art. cyt.*, 321-369.

²³ J.L. KOOLE, *Isaiah*. Part 3, Volume 2: Isaiah 49-55, 66.

pozbawionej dzieci, bezpłodnej, niezdolnej do ponownego poczęcia wyraża sytuację Jerozolimy po kolejnych deportacjach babilońskich. Druga para określeń składa się z imiesłowów. Zarówno pierwszy *gōlā^h* (גֹּלָא): „uprowadzona”, jak i drugi *sûrā^h* (סֻרָא): „wygnana” dotyczą sytuacji politycznej. Pierwszy imiesłów odnosi się do sytuacji wygnania i jego nieodwołalności. Drugi mógłby też oznaczać zmianę sytuacji, kiedy wspólnota została by niejako przynaglona do powrotu, czy nawet „wypędzona” (por. Iz 52,11) z diaspory, rozpoczynając nowy etap życia. B.G. Webb rozważając motyw macierzyństwa Syjonu zauważa, że słynne prociotwo dane Achazowi (Iz 7,14) odnosi się do odnowionego Syjonu, który stanie się matką Emmanuela, to znaczy wspólnoty wiernej Bogu²⁴. Być może Deuteroizajasz podjął ten obraz, aby podkreślić Bożą interwencję wobec Syjonu. Jak tajemnicza *hā^calmā^h* (הָאֵלֶּמָה) z Iz 7,14, tak matka-Syjon, po tragicznych wydarzeniach znów stanie się znakiem zbawczej potęgi YHWH.

Historia Syjonu odzwierciedla częściowo losy Hioba. Po bolesnych doświadczeniach i przeżytych cierpieniach (nawet jeśli w przypadku Hioba nie były zasłużone), otrzymuje na nowo wszystko z rąk Boga (por. Hi 42,10-15)²⁵. Przedstawienie sytuacji Syjonu, nawet jeśli stanowi konsekwencje niewierności, posiada jednak podobną funkcję. Ekstremalne ubóstwo na płaszczyźnie emocjonalnej, psychologicznej, społecznej i materialnej zostaje zastąpione zaskakującą wręcz obfitością i bogactwem. Taki właśnie kontrast przynależy do tekstów deuteroizajaszowych, podobnie rzecz się miała z Księgą Hioba.

2. Odpowiedź Boga: ... *Ja nie zapomnę o tobie, oto na dłoniach cię wyrętem* (Iz 49,15b-16a)

Odpowiedź Boga zawiera się w formie zapowiedzi zbawienia i rozpoczyna odnowę Syjonu. Początek tej odnowy stanowi zapewnienie o wiecznej i nierozdzielnej miłości Boga. Zachodzi konieczność, aby dokonało się to w sposób niezmiernie przekonywujący, biorąc pod uwagę ogrom cierpienia i opuszczenie Syjonu. Pierwsza odpowiedź zachodzi poprzez pytanie retoryczne (w. 15), które posługuje się wyobrażeniem matczynej miłości, a zatem rzeczywistości znanej i bliskiej Syjonowi. To nie pierwszy raz miłość Boża zostaje opisana za pomocą miłości ludzkiej, w sposób antropomorficzny. W Księdze Wyjścia 19,4b znajdujemy świadectwo przedstawiające miłość Boga na wzór troski orła o swoje pisklęta: „I niosłem was na orlich skrzydłach i przywiodłem was do mnie”. Metaforyczny język wskazuje zarówno ojcowską miłość Boga, jak i moc zbawczą ocalającą swoich wybranych (por. Pwt 32,11)²⁶. Księga Wyjścia 11,11-12 zawiera swoistą aluzję, w której Mojżesz wskazuje Boga jako tego, kto począł i zrodził swój lud.

Przykład miłości ojcowskiej i matczynej zawiera Oz 11,4: „więzami ludzkimi pociągnąłem ich, więzami miłości”. Podobne wyrażenie zawiera Księga Jeremiasza

²⁴ B.G. WEBB, "Zion in Transformation. A Literary Approach to Isaiah", *art. cyt.*, 65-84.

²⁵ J. BLENKINSOPP, *Isaiah 40-55*, *dz. cyt.*, 309.

²⁶ J.E. DURHAM, *Exodus*, WBC, Waco, 1987, 262. W.H. PROPP, *Exodus 19-40. A New Translation with Introduction and Commentary*, Doubleday 2006, 156.

31,20b: "Dlatego poruszają się moje wnętrzności wobec niego, muszę mu okazać miłosierdzie". Autor Psalmu 103,13 przypisuje Bogu uczucie ojca skierowanego do dzieci: "Jak ojciec lituje się nad dziećmi, tak i Pan nad tymi, którzy się Go boją". Deuteroizajasza przejmując te motywy, aluzje, używając ich jednak częściej w kontekście kobiecym, matczynym (na przykład: Iz 40,11; 42,14; 45,10; 49,15; 54; por. 66,13)²⁷. Jeżeli lud interpretuje swój upadek politycznym społeczny i religijny posługując się obrazami z życia małżeńskiego i rodzinnego, to również Bóg zostaje przedstawiony w podobny sposób²⁸. Prorok użył metafory "matki-Syjon" i zastosował podobny obraz do samego YHWH²⁹. Współczucie jako cecha charakteryzująca kobietę i matkę zostaje teraz przypisana samemu Bogu (por. Jr 33,26; Ez 39,25). A nawet jeszcze więcej, gdyż Bóg przekracza, przewyższa wszelkie możliwe więzi międzyludzkie (por. Ps 27,10). Syjon jest w tym przypadku nie tylko małżonką YHWH, jak wyraża to w. 14, ale jest również Bożą córką. Pojawia się jednak pytanie o pochodzenie tych motywów. M. Gruber³⁰ uważa, że mogłoby to pochodzić z wpływów mezopotamskich, gdzie pojawiały się bóstwa kobiece. J.J. Schmitt³¹ natomiast, nie chce przeceniać wpływów mezopotamskich, lecz zwraca uwagę na środowisko kananejskie jako możliwe *milieu* dla powyższych motywów. Właśnie tam, miasta przedstawiano za pomocą atrybutów kobiecych. A zatem trzeba zauważyć, że motywy kobiece i matczyne nie stanowią oryginalnej myśli Deuteroizajasza.

Po zburzeniu świątyni pojawiła się konieczność wydobycia i przypomnienia wszystkich Bożych obietnic skierowanych do Syjonu. Dlatego też w tradycji rozwiniętej przez Deuteroizajasza są obecne również elementy tradycji deuteronomisty, w których podkreśla się wieczną miłość i wybranie Jerozolimy przez Boga³². Miłość Boga, która zawiera odcienie ojcowsko-matczyno-oblubieńcze, została wyrażona poprzez tajemniczą metaforę (Iz 49,16a): *hēn ʿal-kappayim ḥaqqōṭīk* (עַל-כַּפַּיִם חֻקְתִּיךָ): „oto na dłoniach cię wyryłem”). Ta metafora mogłaby wyrażać Boży projekt odnowionej Jerozolimy (por. Ez 4,1), szczególnie wtedy, gdy bierze się pod uwagę tekst LXX („oto na moich rękach narysowałem twoje mury”)³³. Niektórzy uważają, że linie ludzkiej dłoni, linie papilarne odzwierciedlają w pewien sposób topografię Jerozolimy, jej wzgórze i doliny³⁴. Dłonie rąk, kiedy się mówi o Bogu, wskazują na bardzo mocny antropomorfizm. Zawsze, gdy mówi się o ręce Boga, wskazuje się na Jego moc i potęgę. Jak można jednak zrozumieć napis, czy

²⁷ K.L. ROBERTS, "Isaiah 49,14-18", *Int* 57 (2003) 58-60. M. GRUBER, "The Motherhood of God in Second Isaiah", *RB* 90 (1983) 351-359. J.L. KOOLE, *Isaiah*. Part 3, Volume 2: Isaiah 49-55, 55.

²⁸ „It is interesting to see that in the response of YHWH (Isa. 49:15) the female image- now as mother- is applied to himself. The personification of Zion as a woman is so strong that God is presented in a female image"; U. BERGES, "Personifications and Prophetic Voices of Zion in Isaiah and Beyond", *art. cyt.*, 54-82.

²⁹ J.J. SCHMITT, "The Motherhood of God and Zion as a Mother", *art. cyt.*, 557-569.

³⁰ M. GRUBER, "The Motherhood of God in Second Isaiah", *art. cyt.*, 351-359.

³¹ J.J. SCHMITT, "The Motherhood of God and Zion as a Mother", *art. cyt.*, 557-569.

³² R.E. CLEMENTS, "Zion as Symbol and Political Reality a Central Isaianic Quest", *art. cyt.*, 3-17. J.L. MCKENZIE, *Second Isaiah. Introduction, Translation, and Notes*, Doubleday 1968, 113.

³³ H.J. HERMISSON, "Die Frau Zion", J. VAN RUITEN - M. VERVENNE (ed.), *Studies in the Book of Isaiah. Festschrift Willem A. M. Beuken*, Leuven 1997, 18-39. J. BLENKINSOPP, *Isaiah 40-55*, 311.

³⁴ K. BALTZER, *Deutero-Isaiah*, *dz. cyt.*, 323.

wręcz wyrycie dokonane na Jego dłoni? Aby przybliżyć znaczenie tej metafory, należy przyrzeć się podobnym stwierdzeniom. W Iz 44,5 znajduje się podobne wyrażenie, które odnosi się do napisu na ludzkiej dłoni: "Jeden powie: «Należę do Pana», a drugi się nazwie imieniem Jakuba, inny zaś napisze na swej ręce: «Pan» i otrzyma imię Izrael". Napis, czy tatuaż wykonane na dłoni, są tutaj znakiem przynależności do Boga, przynależności niewolnika. W tekście Iz 49,16a dochodzi do sytuacji odwrotnej. Być może Bóg chciał w ten sposób potwierdzić swoje nierozrwalne więzy z Syjonem, które nie zostaną nigdy zmasane. Bóg objawił się jako ten, którego miłość popchnęła do stania się "niewolnikiem" swojego umiłowanego ludu i dokonuje wyrycia jego imienia na własnych dłoniach³⁵. Matka-Syjon pozostaje na zawsze w Bożej pamięci i pozostanie nigdy zapomniana (w. 15)³⁶. Druga część metafory odnosi się do murów, widocznego znaku miasta i jego protekcji. Jeśli się przywoła Pnp 8,6.10, jak to uczynił I. Blythin³⁷, zauważy się, że miłość Boga wobec Syjonu (jako córki i małżonki) oraz jej ochrona, są dwoma rzeczywistościami, których nie da się rozdzielić.

3. Dzieła Boga: *Podnieś oczy wokół i popatrz...* (Iz 49,17-20)

Spojrzenie w przyszłość wymaga, aby zauważyć i mieć świadomość wydarzeń, które już miały miejsce (w. 17). Przybycie i zgromadzenie ludu na Syjonie wskazuje na znaczenie tego miejsca (w. 18a). Ci, którzy wrócili i powrócą powinni pamiętać, że Jerozolima/Syjon pozostaje na zawsze miejscem wybranym przez Boga. Po dramatycznych wydarzeniach związanych ze zburzeniem miasta pojawiło się pytanie: co się stało ze szczególną pozycją Syjonu, czy może być to nadal miejsce schronienia i Bożego światła? Powrót wygnańców został ściśle powiązany z odbudową świętego miasta. Rozwój tradycji zmierza więc ku kultycznej ideologii, która eksponuje Jerozolimę jako miejsce uprzywilejowane, które łączy różne grupy judaizmu powygnaniowego³⁸. Sytuacja w Judzie była jednak skomplikowana i relacje pomiędzy powracającymi, rządzącymi i osiadłą ludnością charakteryzowały się napięciami i konfliktami. Zarówno w Jerozolimie, jak i w innych miastach, ludzie żyli w sytuacji ubóstwa i dezorganizacji³⁹. Język użyty przez Deuteroizajasza wskazuje na ruinę i opuszczenie, co zdaje się przeczyć "niezwycięzalności" Syjonu. Jedynie zdecydowane i konkretne wezwanie mogło wzbudzić nowe energie w udęczonych wygnańcach⁴⁰. Zapowiedź zbawienia obecna w ww. 16-21 ukazuje bardzo

³⁵ J.L. MCKENZIE, *Second Isaiah. Introduction, Translation, and Notes*, dz. cyt., 113.

³⁶ N.W. PORTEOUS, "Jerusalem- Zion: The Growth of a Symbol", N.W. PORTEOUS (ed.), *Living the Mystery. Collected Essays*, Oxford 1967, 93-113.

³⁷ Pnp 8,6: „Połóż mnie jako pieczęć na twym sercu, połóż mnie jako pieczęć na twym ramieniu”; Pnp 8,10: „Murem jestem ja, a me piersi są basztami”. I. BLYTHIN, "A Note on Isaiah xlix 16-17", VT (1966) 229-230. J.L. KOOLE, *Isaiah*. Part 3, Volume 2: Isaiah 49-55, 57.

³⁸ R.E. CLEMENTS, "Zion as Symbol and Political Reality a Central Isaianic Quest", *art. cyt.*, 3-17.

³⁹ O. LIPSCHITS, *The Fall and Rise of Jerusalem. Judah under Babylonian Rule*, Winona Lake 2005, 372nn.

⁴⁰ „Finally, the allusion to oppression can be a reminiscence of the situation shortly after 587. In vv. 14-21, the re-peopling of the city can refer to the return from the Babylonian góla as well as

ciekawy element. Zarówno słownictwo, jak i obrazy wskazują na to, że nie ma różnicy między Syjonem-miastem a Syjonem-wspólnotą⁴¹. Powrót ludu oznacza odbudowę, która dopomoże w zaludnieniu miasta. Przekształcenie ruin zostaje umotywowane przez wysoką liczebność mieszkańców oraz oddaleniem się nieprzyjaciół (w. 19).

Sytuacja po powrocie i zgromadzeniu ludności na Syjonie została przedstawiona w Księgach Ezdrasza i Nehemiasza⁴². W Ezd 4,4 czytamy o tych, którzy przeszkadzają w odbudowie, ci, którzy zostają nazwani "ludem ziemi". Księga Nehemiasza (4,1 por. 2,19; 3,33; 6,1) wzmiankuje niektórych rządzących prowincją oraz pochodzących z innych narodów, którzy chcieli zahamować odbudowę ("Sanballat, Tobiasz, Arabowie, Ammonici i Aszdodyci"). Lud zareagował na to wielkim lamentem (Ne 4,4; 5,1ss). Pomimo wyzwolenia, które zostaje ogłoszone w Iz 49,1-13, lud tracił nadzieję, widząc piętrzące się trudności. Właśnie dlatego zostaje przypomniana Boża miłość skierowana ku miastu i jego murom, które nie były jeszcze odbudowane (w. 16)⁴³. W Ne 6,15 stwierdza się, że odbudowa murów dokona się szybciej, niż ich zburzenie (por. Iz 49,17): "I mur został wykończony dwudziestego piątego dnia miesiąca Elul, po pięćdziesięciu dwóch dniach". Dzieło to później zostaje uznane za dzieło samego Boga (Ne 6,16). Mówi się również o stopniowym zaludnianiu się Jerozolimy i miast Judy, które były określane mianem "dzieci Syjonu" (por. Ne 11)⁴⁴.

W związku z nowym początkiem, który otwiera się przed Syjonem, bardzo ważny jest motyw, wyobrażenie oblubienicy (w. 18b). Obietnica potwierdzona przysięgą oznacza odnowienie przymierza pomiędzy YHWH a Syjonem⁴⁵. Ozdoby i klejnoty oblubienicy to wygnańcy, którzy powracają i kształtują nową wspólnotę. Idea odnowy więzi miłości jako początku odbudowy kraju można znaleźć również w Jr 30,15-18, natomiast tekst odnośnie do zaludnienia kraju w Jr 31,15-17. Tragiczna sytuacja staje się więc nowym początkiem. Jeszcze raz potwierdza się konkluzja, którą proponuje B.G. Webb: kluczem do zrozumienia transformacji Syjonu jest oczyszczający sąd⁴⁶.

from the diaspora"; A. SCHOORS, *I Am God Your Saviour. A Form- Critical Study of the Main Genres in Is XL-LV*, Leiden 1973, 111.

⁴¹ C.R. NORTH, *The Second Isaiah, Introduction, Translation and Commentary to Chapters XL-LV*, Oxford 1964, 18nn.

⁴² M.S. WRÓBEL, *Księga Ezdrasza. Księga Nehemiasza*. Nowy Komentarz Biblijny, ST IX, Częstochowa 2010.

⁴³ Mury zostały odbudowane na panowania Kserksesa (486-465 przed Chr.) i Artakserksesa (465-424 przed Chr.). R. ALBERTZ, *Israele in esilio. Storia e letteratura nel VI secolo a.C.*, Brescia 2009, 134.

⁴⁴ K. BALTZER, *Deutero- Isaiah*, 30ss. „La recitazione scenica del libro nelle città e tra le rovine di Giuda doveva contribuire a sciogliere fra i rimasti in patria resistenze, diffidenze, indifferenza e perdita della speranza, per aprire la strada all'occasione di salvezza che sessantasei anni dopo la catastrofe andava delineandosi"; R. ALBERTZ, *Israele in esilio. Storia e letteratura nel VI secolo a.C.*, 396. Cf. K. BALTZER, *Deutero-Isaiah, dz. cyt.*, 22nn.

⁴⁵ J.L. KOOLE, *Isaiah*. Part 3, Volume 2: Isaiah 49-55, 61.

⁴⁶ Por. B.G. WEBB, "Zion in Transformation. A Literary Approach to Isaiah", *art. cyt.*, 65-84.

TRANSFORMATION OF ZION
IS 49,14-21 AGAINST THE BACKGROUND OF ZION

Summary

The Tradition of Zion is one of the most important biblical traditions; associated with Jerusalem and Judah, it is undergoing a series of transformations caused by historical events. The text of Isaiah 49,14-21 focuses on the theme of Zion and Zion's relationship with YHWH in the context of the events surrounding the Babylonian exile, and in time immediately after the exile. This study aims to show the development of the tradition of Zion based on the example of Isaiah 49,14-21. With reference to other texts referring to this tradition, it is noted that the transformation of the theme of Zion arises from the interpretation of historical events. The text of Isaiah 49,14-21 uses metaphors and personification in a symbolic way, that expresses the theological content.